

መጅልስ አምን ወለዛልም ቀራራቱ ድድ ኤረትሮየ
(13ይ ክፈል)

እብ ዶ/ር አሕመድ ሐሰን ድሕሊ

ተርጀመት፡ መሐመድ እድሪስ መሐመድ

እሊ ወኪል ብሪጣንዮ ለቀደመዮ መስመስ ዲብ ቀደም አምን ለበጥር ይዐለ። እግል መሰል፡-

ቀዳማይ፡ ወኪል ብሪጣንዮ እብ ሰበትለ “ኤረትሮየ እግል ሶማል ወጅቡቲ ለከሰስ ቀራር ምጅልስ አምን ኬደት” ለቤለዮ፡ ለለአይድ ለገብአ ልግበእ ሳብት ደሊል አው ሐብሬ እግል ለአቅርብ ኢቀድረ። ዲብለ ብሪጣንዮ እብ ፍዕል ወደሚር ለተአይዱ መባጥር አሜሪካ ለኢልትፊንቴ ረአይቱ ህዬ ለእሉ አቅረበ። እዳረት አሜሪካ እግል ምጅልስ አምን እንዴ ኬደት፡ “ ናይ ደማር ስለሕ በ” እንዴ ቤለት እግል ዲራቅ ትወርር እት ህሌትመ ብሪጣንዮ አየደተ።

ካልአይ፡ ምጅልስ አምን ቀራር መኔዕ እግል ለሓልፍ ሚሳቅ መነዘመት ምጅልስ ቅራን ለለአዝዙ ናዩ ፍንቱይ መካኒዝም ሰበት ቡ፡ መነዘመት ኢጋድ ወእተሓድ አፍሪቀ ጠለን ሰበት አቅረበዮ እቱ ሌጠ፡ እብ አሳስ ምዕራፍ ሰቦዕ ሚሳቅ መነዘመት ምጅልስ ቅራን ረአስ ኤረትሮየ አው ለገብአት ብዕደት ደለው ናይ መኔዕ ቀራር እግል ለሓልፍ ክምሰል ቀድር፡ ዝያደት ክሉ ሰፊር ብሪጣንዮ ዲብ መነዘመት ምጅልስ ቅራን ለለአምሩ ቱ።

ሳልሳይ፡ ዲብለ ወክድ ለህይ ርኢስ እተሓድ አፍሪቀ ለዐለት ሊብዮ፡ ሜርሐት እተሓድ አፍሪቀ ዲብለ ልዳለው እሉ ለዐለው ሙእተመር፡ ናይ መንጠቀት ዶር ኤረትሮየ እግል ልህደግ እቡ ክምቱ እግል ምጅልስ አምን ምን ሐበረት ወእብ

ሰበት ኤሪትሮፕ ለገብአ ቀራር እግል ኢልሕለፍ ምን ጠልበት፡ ወኪል ብሪጣንያ፡ ቀራር ምጅልስ አምን እብ ጠለብ እተሓድ አፍሪቀ ክምሰል ሓልፈ ምን ሸርሐት እብ ከአፎ ገበይቱ ሓቂቀት እግል ለሀሌ እሉ ለቀድር? መነዘመት ኢጋድ እብለ ከስስ ገብአ ምንገብእመ፡ እለ መነዘመት እለ፡ እግለ ዲብ ዲሰምበር 2006 ለገብአ ወራር አቶብዩ ዲብ ሶማል እንዴ አየደት ምሽክለት ሶማል ዲብ ኬለሞት መስኡልየት ለትረፌዕ መነዘመት ተ። ሰበት እሊ ኢጋድ ድድ ኤሪትሮፕ ለአቅረበተ ሸክወትመ ምን አማን ለፊመት ተ።

ራብዓይ፡- ሰፊር ብሪጣንያ ክምሰለ ማሌ “ዲራቅ ዓም አስለሕ ደማር መልክ” እንዴ ቤለ ዐለም እግል ለትአምን ለጀረበ፡ ዲብ ቀድየት ኤሪትሮፕ ህዩ፡ “ኤሪትሮፕ እግል ምሰልሒን መትቃውመት ሶማል ክምሰል ሰዴ፡ መራቅባይ ሓሽም ሶማል ወኤሪትሮፕ ደሊል አቅረበ እትነ” እንዴ ቤላቱ እግል ለትአምን ጀርብ ለህለ? ብሪጣንያ እብ ሰበትለ እግል ዲራቅ ለከስስ ለቀርብ ሸክዋት ሕሰይ ክምቱ እስባት ሰበት ዐለ፡ ርኢስ ወዘረእ ብሪጣንያ ለዐለ ቶኒ ብሌር እብ ሰበት ሓርብ ዲራቅ እበ 13ይ ክፈል እብ ዶ/ር አሕመድ ሓሰን ድሕሊ ከስስ እበ አቅረበዩ ሕሰይ ሰኣል እግል ልቅረብ እቱ እት ቀደም መርማሪት ልጅነት ቃርብ ቱ። ወኪል ብሪጣንያ ዲብ ቀድየት ኤሪትሮፕ እግል ካልኣይ ወክድ እግል ዐለም እግል ለአትጌጌ ጀረቡቱ ህዩ ተርጀገት ቱ ለዐለ።

ሓምሳይ፡- አማንተ ሕኩመት ኡጋንዳ፡ ዲብ ቀድየት ሶማል፡ ምን ሓለት ወለዐል ዶር እግል ትተልሂ ጸር ክቡድ ረፍዐት። መ-እተመር ሜርሐት እተሓድ አፍሪቀ ዲብ ሰልፍ 2010 እንዴ ኢገብእ፡ ቀራር መኔዕ እግል ሓለፎት ምረሐር ስታር መነዘመት ምጅሰል ቅራን ለጀረ ዋይዲብ ህዩ፡ ሰፊር ብሪጣንያ ሌጠ እበይነ ለለአምረ ቀድየት ይዐለት። እግል ይማም ቀራር 1907 ክምሰል አቅረበዩ ወሓለፊዩ ክምሰለ ህቱ ለለአምሩ ሕናመ ሰበት ነአምር፡ እግል ኡጋንዳ ስታር እንዴ ወዴከ እግል ትትሐበዕ ጀረቦት ትልህዩ አጀነት ቱ ለዐለ። ኡጋንዳ ህዩ ሓድ መቅደረተ ወሚዛነ እግል ልፈደሐ ኢገብአ ምንገብእ እግል ትስተሩ አው እግል ትሕብዑ ለትቀድር ይዐለት።

ሳድሳይ፡- ምር ምነ ለትዐጅብ ብሪጣንያ እግል ኤሪትሮፕ ምነ “ኢቃኑናይ መዋዳኢት” ለቴለቱ እግል ትጀመል ጠሊባ ቱ። ምናተ ኤሪትሮፕ እግል እድንያይ ቀዋኒን እበ ከስስ ላመ አደላያሁ ድወል ክምሰልሁመ ብሪጣንያ ከይዳሁ ዲብ ህለዩ፡ ህተ እበይነ ጠይዑ ዲብ ህሌት ቱ። ሰበት እሊ ሰፊር ማርክ ልያል ግራንት ዐዱ ቀደም ብዕዳም ደርስ ህዩቦም፡ እግል ሚሳቅ መነዘመት ምጅልስ ቅራን ወምጅልስ አምን እግል ለሓሽሞ ቦም።

4-ኡጋንዳ

ኡጋንዳ እግል ቀራር 1907 ለተኦይድ ሶት ሀበት። ወኪል ኡጋንዳ ዲብ መነዘመት ምጅልስ ቅራርን ሰፊር ሩሃካነ ሕኩመቱ ሰዳይት እግል ለሀብ ለቀሰበዩ አሰባብ ሸሬሕ ዲብ ህለ እሊ ለተሌቱ።

1-“ ኡጋንዳ ዲብ አፍሪቀ መሻክል እግል ክርዐት ወሳደፊ ምንገብእ ህዬ እግል አስከቦቱ በናይ ዶር ዲብ መተልሃይ ክምሰል ትትሐሰር ሐብር”

2. “ምጅልስ አምን ዲብ ሶማል ሰላም ወመስኩብት እግል አከዶት እበ ወደዩ ጸገም፡ እግል ሊከ እተሓድ አፍሪቀ ምን ትከበተ ነሐምድ”

3. “ለቀራር ለሰጅለዩ ምስዳራት ፃም እንዴ ኢገብእ ሕዱድ ወሀደፉ ህዬ እግል ሰይሐት ለሰቅቅ ቱ” እግል በህል ወኪል ኡጋንዳ ለልትህዩብ በሊስ እሊ ለተሌቱ።

ቀዳማይ፡- ንዛም ዩወሪ ሞሶቪኒ፡ ናይ ቀባይል አከይ መቅርሕ እሳት ዲብ ለአሳውር እግል ናይ ከርስ ቴለል ኡጋንዳ ኬለመዩ ክምሰል ወፍገሪቱ ህዬ ምን ወክድ ዲብ ወክድ ዲብ ወዴሕ ክምሰል መጽአ፡ ቀደም ብዕዳም ጀሃት ኡጋንድዩን ለለአሙረ አማን ተ። ዲብ ምፍጋር ጸሓይ ኮንጎ እግል ህለ መዓድን እግል ዘሚት ኡጋንዳ ዲብ ምሽክለት ዶሞቅራጥያይት ኮንጎ ደግሽ ኡጋንዳ ወርዋንዳ ለተልሂቶ ዶር ህዬ ክሉ ለልዘከሩ ሐደስ ቱ። እምበል እሊ፡ ዲብለ ክም ግምሽ ለሐስቦቱ ተማስ ሶማል እግል ውሕዳተ እንዴ ሸመትመ ዲብ ትትዐዘብ ነብር ህሌት። ሰበት እሊ፡ ሕኩመት ኡጋንዳ ዲብ ከርስ ኡጋንዳ፡ መንጠቀት ብሔራት ዐባዩ፡ ቀር አፍሪቀ ወሶማል እግል ልተልሀወ ለጀረበ ሚ ክምሰል መስል እግል አትአመሮት ወኪል ኡጋንዳ ሸሬሕ ለለትሐዝዩ ሽእ ኢኮን።

ካልኣይ፡- ምጅልስ አምን፡ ምሻክል ሶማል እግል አርህዮት እብ ሰበቱ እግል ናቀሾት ክምሰልሁመ ዶር ግዋሬ ድወል ክምሰልሁመ ኤረትርዩ ወብዕዳት ድወል እዲነ እግል አመሮት እበ ከስስ ሊብዩ እግል አቅረቡቱ ጠለብ ሳሚዕ ምን ለዐሌ፡ ናይ አማን እት መንጠቀትነ ሶማል ሰላም ወመስኩብት ዲብ መዲድ ዶር ዐቢ እግል ሊዴ ወቀድረ ዐለ። ምናተ ቀደም እለ ለአዳለዎም ጀሃት ናዩም አፍካር ወአህዳፍ ሰበት ዐለ እሎም፡ ዲብ ረአስ ኤረትርዩ አሳስ ለአለበ ሸክወት እንዴ አሰስከ ኢዳድል መኔዕ ዲብ ቀረሮት ቶም ለትባደረው።

ሳልይሳይ፡- ምጅልስ አምን፡ ዲብ ረአስ ኤረትርዩ ጨቅጥ ሌጠ እንዴ ኢገብእ ክሉ ረአሱ፡ ጀሪመት ለአለበ እት እንታቱ ዲብ ረአስ ፃም መኔዕ ለቀረረ። ዲብ ሶማል ናይ አማን ጀራይም ምን ክምሰልቶም ወኪል ኡጋንዳ ለአምሮም። እሊ ህዬ ወለ ሐቱ ከሊመትመ ትግበእ ለኢወሰከ እቱ ቀራር እግል ለአይድ ለቀሱቡ ህቶም ሰበት ቶም። እብ አሳሰለ ቀደም ለህ ዲብ ዋሽንግቶን፡ ኒውዮርክ፡ ለንደን ወካምፓለ ዐውል ለደፈዐ እሉ፡ መባጥር ዐዱ እንዴ አተምሰለ እግል ለአቅርብ ሌጣቱ ለትዩመመ።

5 ፈረንሳይ ፈረንሳይም እግል ድድ ኤሪትሮፕ ለሐልፊ ቀራር ዕልብ 1907 አየደት። ምናተ ወኪሊ ዲብ መነዘመት ምጅልስ ቅራን ሰፊር ጃን ምሪስ ረቢቢር ልግበእ ወዚር ካርጅየተ፡ እብ ሰበት መባጥር ፈረንሳይ ለገብእ ልግበእ ተወዴሕ ኢሀበው። እብ ሐጫር ገበይ ሕኩመት ፈረንሳይ ናይ ትም መባጥረ ሐሬት። እሊ ቴለል እሊ ህዩ እግል እብ ሰበብ ፍዕሉ ወክልመቱ ዲብ ሕድ ለይበይእ እኩይ ቴለል ለወዴሕ ቱ። እግል መሰል፡

ቀዳማይ፡ ቀራር ዕልብ 1907 እበከስስ፡ ሕኩመት ፈረንሳይ ምስሊ ዲብ አስመረ ለተሃገዩ ለልትዕዳዌ መባጥርቱ ዲብ ኒውዮርክ ነስአ።

ካልአይ፡ ውዛረት ካርጅየት ፈረንሳይ ዲብ ጃን 2008 እብ ገበይ ዳይሬክተር መንጠቀት አፍሪቀ ወምሒጥ ህንድ ጃንዲ ጎሊንስቲ እንዴ ወደ ዲብ አፍገረዩ ሸሬሕ፡ ቅዋት ድፊዕ ኤሪትሮፕ ዲብ ምድር ጅቡቲ ሰበት አተው፡ ኤሪትሮፕ ቅዋተ ምን ጸብጠቱ ምድር ጅቡቲ እግል ተአፍግር ሰአል እግል ልትቀደም እተ ክምሰል ኢወጅብቱ ሕቡር ለዐለ። ምናተ እግል እብ ሕኩመት ፈረንሳይ ለዳለ ዲብ ዮም 14 ጃንዋሪ 2009 ዲብ ምጅልስ አምን ለሐልፊ ቀራር ዕልብ 1862 ዶል እንረኤ፡ ፈረንሳይ እግል “ ጸብኢት ኤሪትሮፕ ድድ ጅቡቲ” ለቤለቱ እንዴ አየደት እግል ኤሪትሮፕ ሰቀት። እግል እሊመ ርኢስ ፈረንሳይ ለዐለ ኒኮሊ ሳርኮዚ ዲብሊ ዲብ ዮም 20 ጃንዋሪ 2010 ምስል ርኢስ እስማዒል ገሌ ዲብ ዓሲመት ጅቡቲ ለወደዩ ልቀእ አከደዩ። ክምሰለ ልትአመር ጅቡቲ ሐቆ ሕርየተ (1977) ምስል ፈረንሳይ ዐስከርያይት እትፋቅየት ፈርመት። እብ አሳስለ እትፋቅየት ህዩ ፈረንሳይ እግል ጅቡቲ ምን ናይ ካርጅ ጸብኢት ተዐቅበ። እብ ቃብል እሊ ሐቆመ ሳደፊ ሳኪን፡ በህለት ጅቡቲ እግል ብዕደት ደውለት ወረት ምንገብእ፡ እዴህ ኢተኣቴ። አኪድ ኤሪትሮፕ ለሳደፊ ህዩ እሊ ሐርያይ ቱ። ህጁም ጅቡቲ እት ረኢስ ኤሪትሮፕ። ቅዋት ድፊዕ ኤሪትሮፕ ህዩ ናይ መዳፊዕት ኖስ ሐቆ እግል ልትነፊዕ ሳብድ ገብአ። ሰበቡ ጅቡቲ ብዕድ ሕርያን ኢሐድገት እቱ።

ሳልሳይ፡ ፈረንሳይን ዲብሎማሰዩን ዲብ ፓሪስ እግል ህለው ዲብሎማሰዩን ዲብ ሀበው ተውዴሕ፡ ፈረንሳይ፡ መሻክል፡ ፍንቲት ወናይ ስያሰት ቅደይ እግል አርህዮት ሽንርብ መኔዕ ለኢተምን እቡ እንዴ አሸረት፡ ድድ ኤሪትሮፕ ለሐልፊ ቀራር መኔዕ እበ ከስስ ሳኪን እብ ሰበብ አሜሪካ ዲብ ረኢስ ለአጅሬቱ ጨቅጥ እግል ተኣይድ ክምሰል ትቀሰበት ሐበረው። ዲብ እሊ ለመጽእ በገ “እሊ እብ ፍዕል ወክልመት ዲብ ሕድ ለይበይእ መባጥር ዲብ ልትቀረር ፈረንሳይ ዲብሊ ድድ ኤሪትሮፕ ለሐልፊ ሰኒ እንዴ ወዴት ለተአምሩ ኢዳድል ወኢቃኒናይ ዛልም ቀራር ለለሀሌ እለ መባጥር ምን ሽርሐት፡ ናይ ትም መባጥር ንስአተ ለለትሐዜቱ ገብእ?” ለለብል ቱ።

6. ቻይና

ቻይና እግል ቀራር ዕልብ 1907 ምን ተጸድኖ ወረፊድ፡ ክርን ናይ ኢሂብት መባጥርተ ለሐፊት። እብ ገበይ ወኪሊ ዲብ መነዘመት ምጅልስ ቅራን ሰፊር ትሻንግ የሰዊ እንዴ ወዴት ዲብ ሀብቱ ተወዴሕ ህዬ እሊ ለተሌ ትቤ።

1. “ክሎም ለከሰሶም ጀሃት እግል ሐቅ ስያደት ሶማል ወናይ መንጠቀት ሰላም እግል ለሐሽሞ ወልሰደው፡ ክምሰልሁመ እግል ናይ ውሕደት መትዕደዱት ሕኩመት ሶማል እግል ለአይዶ ንትላኬ።”

2. “እተሓድ አፍሪቀ ምስል እድንያይ መጅተመዕ እብ መትዓዋኑ ወዲብ አፍሪቀ እግል ሳድፍ አከይ መቅርሕ እግል አሰከቦት በናይ ዶር ምን አግደ፡ ቻይና ዲመ ተአይዱ።”

3. “ምጅልስ አምን ቀራር መኔዕ ዲብ ቀረረት እቱ ወክድ እግል ልደገግ ክምሰል ቡ ቻይና ዲመ ዲብ ተአፋቅድ ጸንሐት። እሊ ዮም ምጅልስ አምን ድድ ኤረትርየ ለተለፈዩ ቀራር መኔዕ ህዬ ክምሰል በደለ ናይለ አከይ መቅርሕ እግል አሰከቦት ለገብእ ዲብሎማሰያይ ጸገም እግል ልግበእ ንተምኔ። አዜ አውለውየት ለልትረተብ ጋር፡ ክሎም ለከሰሶም ጀሃት እግል ቴለል ለሰድድ ምስዳራት ምን ንስኣት እግል ልትጀመሎ ወለአሰብሮ ቱ።”

4. “ድወል ናይለ መንጠቀት ክምሰልሁመ ኤረትርየ እግል መሳሌሕ ሸቦም ወመንጠቀቶም እግል ልሽቀው ህዬ ንተምኔ።66